

**R. P. Christophori De Ortega È Societate Iesu, Quondam
Scolasticæ Theologiæ publici Professoris, ac ejusdem
Facultatis Præfecti ... Theologia Controversiarum
Dogmaticarum, & Scholasticarum, de Divina ...**

**Ortega, Cristóbal de
Lugduni, M.DC.LXXX.**

Qvæst. I. Sitne in Deo creatorum prouidentia absolute, atque vniuersim.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94285](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94285)

CONTROVERSIA SEXTA DE PROVIDENTIA DEI.

DE Providentia vniuersum, quoad eius existentiam, sphaeram rerum, quibus ea prouidetur modumque, quo circa ipsa versatur, examinanda primum venit. Secundò vero eius essentia statuenda, atque species, in quas Metaphysicè dissèctatur, numerandæ. Non autem examinandæ hic singulim: siquidem altera ex eis, quæ prædestinatio est, iustam ad sui examen controuersiam septimam requirit, & explebit. Excipit autem meritò controuersia hæc præcedentes de Scientia, & voluntate Dei, earumque actibus: quia in alterutris, vel vtriusque, Dei prouidentia consistit, vt disp. 2. videbimus.

DISPUTATIO I.

*De Providentiæ existentia, obiecto,
& modo.*

HÆC disputatio statuendis fidei dogmatibus de diuina prouidentia erga creaturas impenditur: & eo quidem ordine, quem disputationis titulus ipse præfigit.

QVÆSTIO I.

*Sitne in Deo creatorum prouidentia ab-
solute, atque vniuersim.*

RASCINDITUR in hac quæstione à rebus determinatis, erga quæ Deus prouidentiam exerceat. & modo, quo eis prouideat; id quod sequentibus quæstionibus examinandum veniet, citique statuendum: solumque agitur: an Deo absolute creaturarum prouidentia competat? quod quibuscunque, siue his, siue illis, hocque, vel illo modo prouideat, verum absolute habebit.

CERTAMEN I.

*Negantes Deo prouidentiam creatur-
um omnem recensentur: vocis
etymo, ac rudi explicatione pre-
missa.*

I. Prouidentia (si vocis etymologia, atque vocis illa desumpta, nominataque sit, attendamus) id ipsum, quod procul videntia, scilicet visio significat. Quoniam verò aduerbium porò idem quod procul quodque valer. 6. *Æneid.* qua sunt ea flumina porò, prouidentiam ex eo aduerbio dictam voluit Boëtius, & de consolatione. prola 6. his verbis: Prouidentia porus distinet quod porò à rebus infimis constituta quasi ad excessum verum acuminem cuncta prospiciat: ex quo etiam aduerbio desinit prudentia nomen Doctores plures credunt, in quibus August. in Psalm. 73. sine, Isidor. 10. etymol. lib. 12. Prudens dictus, ait, quasi porò videns: quoniam creatorum prouidet casus. Cum autem procul distanciam eius qui videt, ab eo, quod videtur, importet: atque distanciam, vel loco, vel duratione esse possit, vocis etymologia, vel loco, vel duratione, tam loco, quam tempore distitorum, videntiam, scilicet visionem significabit. Verum prouidentia Philosophorum, ac Theologorum omnium vsu, & acceptione pro scientia, scilicet visionem, ac videntiam eorum, quæ procul adhuc, & distanciam duratione sunt, iuxta vocis etiam etymon usurpatur. Cetero 2. de iuvent. Prouidentia est, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum sit. & 2. de ciuitate. Medicus morbum ingruentem ratione prouidet, imperator Imperator, tempestates gubernator. S. Thom. 2. 2. quæstion. 49. art. 6. corpore sine, imperator prouidentiam respectum quandam alius distanciam ad ea, quæ in pre-

sentiri occurrunt, & ordinata sunt. Nec localem distantiam attendit Boëtius citatus, ut censet Ruiz, de Providentia d. 1. lect. 1. n. 2.) immediatis ante recitata verbis illis, si præscientiam pensare velis, qua cuncta cognoscit (Deus) non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam nunquam deficientis instantia rectius estimabis: unde non prævidentia, sed providentia potius, &c. solum enim ostendit, quod alibi sæpius, respectu æternitatis visionis Dei, qua Deus omnia videt, nihil esse proprie futurum, aut præteritum duratione, ut voces nunquam deficientis instantie, satis produunt: idque explicat exemplo videntis infima cuncta localiter distantia ex cacumine verbis immediate sequentibus iam recitatis.

2. Ceterum, tamen, vocis sola etymologia attendita, providentiam, præscientiam, aut previsionem futurorum significet: quia tamen, si non certo futura, sed probabilis solum fundamento, coniecturaque prudente cognovimus, de bonis futuris, ut eueniant, dispositiones rerum & causarum securiores, & congruentiores; de malis vero impedimenta, mediæque, ut non eueniant, vel, cum euenierint in bonum vertantur, mihiue cadant prudenter curamus, sit, ut providentia, non tam pro futurorum præscientia, & prævidentia, quam pro cura de rebus apte convenienterque disponendis propria acceptione à Doctis quibuscumque fuerit suspensa. Hinc Cicero 2. de natura Deorum. *Talis mens mundi* (ita Deum appellat) *cum sit de eamque causam, vel prudentia, vel providentia appellari recte possit; hac potissimum prouidet, & in his maxime est occupata.* Ac 1. de diuinat. ait: *Esse Deos, & eorum providentia mundum administrari: eosdemque consilium rebus humanis, nec solum emiseris, sed etiam singulis, consilio proinde, ac bene, rerum disponendarum curam Dei providentiam Patres, quasi voce synonyma, appellarunt.* Ambrosius ad id 1. Corinth. 1. *Scriptum est enim: perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo.* Damascenus 2. de fide capite 29. Hugo Victorinus apud Alenf. prima parte, questione 26. m. 2. *providentiam vero vocat Nyssenus, vel potius Nemesius de facultate animæ recitandi d. 2. questione 1. certamine 1.*

3. Dixi autem de futuris non certo, sed probabiliter, prædictis coniectura præsentantur, absolute futura nimirum: etenim providentia, & cura, dispositioque de agendis, non autem de iis quæ facta supponuntur esse potest, quare nec de certo cognitis futuris, quæ sui cognitioni certæ futura, & facta pro naturæ priori debent præcedere, ac proinde curæ, provisioni, dispositionique omni ut eueniant, vel secus aditum occludatur, si ita vel secus futura certo prævideantur: ij vero, quibus ea cura, & providentia de futuris euentibus prouidetur, scientia de præsentis, & de actu existentibus, cum cognoscitur, cognoscendi sunt, ut eis de rebus aliis prouideatur. Neque enim nonandum factis, ac solum possibilibus prouidetur eo providentia genere & modo, quo in præsentis disputatur: ex eorum nimirum benevolentia (quæ, ut diximus controuersia quarta, possibilis pro statu, prædictæ adhuc, possibilitatis neque attingere) atque ut bene, & congruenter naturis suis habeant, quæ sunt. Esti autem in Deo coniecturalis, nec prout physicæ, & metaphysicæ certa futurorum scientia, nequeat admitti: est autem illa posterior prouidentia: quia futura à Deo disponuntur, & causantur ex eorum scientia simplicis intelligentiæ, vel conditionate futuritionis, ut d. 2. c. 1. c. 1. Quare hæc modo pro rudiore prouidentia intelligentia ad questionem an sit: necessariò præmittenda, fuerint satis.

4. Iam vero Diuinam omnem erga res creatas prouidentiam ij omnes, qui Deum esse, vel dubitarunt, ut Protagoras, vel negarunt, ut Diagoras apud Lactantium Firmianum 2. diuinarum institutionum, capite secundo, sub initio à capite septimo de ira Dei, aliisque à nobis relati tomo primo, de Deo vno controuersia prima, d. 1. questione prima, certamine primo Dei prouidentiam vel non credebant, vel negabant: eius enim qui non est, nulla prouidentia

esse, existimare potest: ex aliis vero Philosophis, qui diuinam naturam à rebus non ablegarunt, Heraclitus, Democritus, atque ex ipsis acerrimus erroris confirmator, Epicurus omnem Dei erga res creatas prouidentiam negarunt, testibus Lactantio citatis locis, Nysseno 8. Philosoph. capite tertio, & libro quarto, vel potius Nemesio de facultate animæ capite 44. sub init. Epicurum Epicurei omnes hac in re sunt sectati apud nuper citatos, & apud Saluianum 1. de Providentia columna secunda, quibus addit Lactantius 10. de ira Dei Leucippum, & Theodorum, atque eruditissimus noster Ruiz proxime sectione secunda, numero quarto citat illum Ambrosius ubi proxime Philosophos alios. Porro Epicurati Dei prouidentiam facientiam animum per ludibrium compellabant apud Ciceronem 2. de natura Deorum. Nec video quoniam ab hoc discrepet errore Aristoteles locis referendis questione secunda, certamine primo, numero secundo asserens omnia à natura administrari, & singula non à Deo, nisi, quod in hac materia locis aliis sibi contradicatur, atque in aliis erroris eat, partim solum prouidentiam Dei admittens. Empedocles insuper & alij apud Aristotelem 2. Physic. textibus 43. 44. & 46. asserentes multa casu esse in vniuerso facta, & aeris locum, & animalium partes plurimas: ac demum casum esse causam celi, & stellarum, omnique conuersionis, motus, & ordinis vniuersi, quibus non multa solum, sed omnia demum creata diuinæ subrahunt prouidentia, & casui subiciunt.

5. De Stoicorum vero Philosophorum circa Dei prouidentiam mente Authoribus præcis non continet satis: siquidem Nemesius proxime columna prima, *eorum nullum locum diuinæ prouidentia reliquisse, testatur: quod ipsum est omnem Dei erga creata prouidentiam negasse.* Contra verò Lactant. 1. diuin. instit. capite 2. sub init. Saluianus 1. de Provident. columna prima, in præcipuis, acerrimisque diuinæ prouidentia asserentibus, & propugnatoribus Philosophis Stoicis recensent: atque eius scholæ peritissimus Cicero libro 2. & 3. de natura Deorum Stoicorum sententiam pro futurorum diuinæ præscientia, & prouidentia stetit constanter docet. Censet ergo Ruiz noster aliquam solum diuinæ prouidentia partem erga creata aliquot, nempe agentia libera, negasse: quatenus fatum admittent, quo illa libertate spoliabant: idque solum Nemesium ex ipsis testari voluisse. Ceterum, cum fato omnia in creatis omnibus peragi Stoici docerent, si illud extra Deum non in ipsis mente, & voluntate constituerent, omnem diuinam erga creata cuncta prouidentiam, nec solum partem eius aliquam, negarent. Siu vero in Deo intrinsecis fatum constituerent, ut verè constituerent, nec aliam Dei prouidentiam, quam suo nutu, & fato omnia agere, ac regere credebant, erga homines, & agentia libera prouidentiam Dei in fato illo fatebantur; etsi eorum libertatem proteri prouidentia Dei fateri cogerentur: quare generali sua doctrina fati, quo agerentur omnia, libertati creatæ, non autem existentia prouidentia erga eiusmodi agentia contradicerent: sed eius, ut summum, perfectioni: quo per consequentias ad prouidentiam, quam asserbant vniuersam, quoad eam partem negandam, & contradictionem doctrinae suæ cogi possent. Verosimilius est Stoicos aliquot ea Nemesij tempestate, earum consequentiarum, & aliarum impetu à sua schola circa Dei prouidentiam defecisse: ac proinde illum de sui temporis stoicis fuisse locutum: Doctores verò reliquos de præcis, ac scholæ stoicæ Principibus, qui de sua scripserunt secta, vel quorum doctrina aliorum scriptis fuerat euulgata, pro Dei prouidentia stetit.

CERTAMEN II.

*Catholica veritas de Prouidentia Dei
erga creata absolute, & vniuersim
asseritur, & vindicatur.*

1. **N**ihil, quam Dei de creatis, & vniuerso prouidentia, in Scripturis sacris frequentius. Etsi enim plerumque, non de Prouidentia Dei erga creata absolute, & ea præcissione, qua in præfenti disputamus, nullam determinatam materiam creaturarum, siue in genere, siue in specie, siue in indiuiduo determinantes, loquantur; sed potius particulatim creaturas, vel aliquot, vel omnes indiuiduatim, quibus Deus prouidentiam habeat, determinent: tamen eisdem locis, quibus circa creata, vel aliquot, vel omnia Dei prouidentiam scriptura tradit, prouidentiam ipsius erga creata absolute, & vniuersim docet: cum nequeat Dei prouidentia erga creata aliqua vere affirmari, quin ipsius prouidentia erga creata absolute, & vniuersim asseratur vere. Siquidem ratione indiuidui vnius, in quo verificatur propositio, specie, seu genere verificari necessario debet, etsi contingens prædicatum sit: uti, si Petrus v. g. currere verum absolute est, ratione illius hominem currere verum absolute erit. Quoniam vero q. 2. circa que creata determinate, vel aliquæ, vel omnia Dei prouidentia sit, discutitur, quæ ex scriptura ibi producimus aduocari huc posse fuerit satis adnotasse, ne repetantur: illud Eccles. 5. de prouidentia vniuersim, & præcisè ab hac vel illa materia videtur extare. Ne dicas coram Angelo: non est prouidentia: ne forte iratus Deus contra sermones tuos dissipet cuncta opera manuum tuarum. Quibus infortuniorum terrore incusso, ne Dei prouidentiam absolute negent, mortalibus præcænetur.

2. Eadem de causa plura Platonis, Socratis, Aristotelis, Crysippi, Photini, & aliorum plurimum ex sapientioribus Philosophorum, sicuti & Cyrilli, Clementis Alexandrini, Theodoret, Lactantij, Nemesij Nisæni, Ambrosij, Augustini, Chrysostomi, Theophili Antiocheni, & reliquorum Patrum, qui ab Ecclesiæ exordio pro Dei prouidentia contra Atheorum, Epicuræorum, & aliorum Philosophorum errores varios pugnaverunt, testimonia recitare in præsentiarum omittimus: ea quippe omnia particularem, ac determinatam aliquam prouidentiam materiam concernunt: quare eo solummodo, quo de plerisque scripturæ locis nuper dicebamus, præsentem docent conclusionem. Vnum tamen vel alterum ex eis à materia abstractus hic producam, Ambrosius cit. loco in epist. ad Corinth. Tanta clementia hos tenuit Philosophos, ut, cum Deum esse, mundumque ab eo factum fuisse faterentur: Deum nihilominus ab omni cura, & prouidentia mundi, ut sine anxietate esset Beatus, liberarent, Subinfertur. Est aliquid hac asseueratione stultius: ut fecisse dicas mundum, & curam eius non agere? ut quid fecit, si non ad illum pertinet quod facit? Continet testimonium hoc demonstrationem, quam alij etiam Patres pro Dei prouidentia erga creata omnia attigerunt, à nobis q. 2. efformandam, atque ex ipsis confirmandam. Quoniam autem, qui non ratione, sed stoliditate, & dementia, in aliqua aguntur, non tam discursibus, quam subtilibus, ac tormentis insanam mentem reuocantur. Eo solum pacto cum negantibus absolute & vniuersim prouidentiam Dei erga creata agendum esse sapienter auris hinc verbis obseruabat iam pridem Clem. Alex. 5. Stromat.

3. Ex quæstionibus aliæ sunt, quæ sensu indigent: ut si quis quærat, an ignis sit calidus? sunt etiam quædam digna, quæ punitantur: huiusmodi est quærere probationes, an sit prouidentia? ac de ea disputatores dubio, nedum negatiuos, tormentis potius, quam argumentis, convincendos esse: subiungit. Neque alio respiciebat Ecclesiastes recitatus n. 1. fine, ubi non rationibus, sed malorum mi-

nis, ac terroribus, contra negantes Dei prouidentiam agebat. Nec aliter Deus cum de sua erga creaturas prouidentia deterius, leuiter adhuc, ac per inaduertentiam cogitantibus, suspicantibusque se gerit, quam benignus quidem, sed castigatione aliqua tamen, eos ad memorem: ita sinistra, nescio qua contra Dei prouidentiam suspitione tentatos, admonitos se à Deo fuisse testantur Ephrem Syrus in sui reprehens. tom. 3. Bibliot. pag. 99. & Basil. Epist. 165. ad Eustathium. Maiori sane periculo ac vitæ suæ discrimine ad ritè, rectèque de Dei prouidentia censendum noster Castellæ Rex Alphonsus cognomento Sapiens vulgari idiomate, & saluo respectu à Deo fuit: cum enim curiosus, liberiusque, quam oportet, hominis structuram, eiusque consuetudini modum rimatus aliqua, cum ad maiorem structuræ illius perfectionem, tum ad eius diuturnitatem maiorem inuicibile se crederet, quorum defectum in opere, ac de eo prouidentia posset reprehendere: fulmine ad ipsius pedes cecidit contorto de sua Velsania admonitus ad sanam eam super se mentem rediit: ut scribit Mariana nollet; præ sua ingenuitate, eruditione mita, sagacique rerum Hispaniæ indagacione antiquitatum nostrarum pene (quod ad historiam suam fidem attinet) oculus testis.

4. Eleganter (tametsi non profus à materia determinata abstractè) Dei prouidentiam docuit & probauit sapientia cap. 12. sic lata. *Tua autem Pater prouidentia gubernat, quoniam dediisti, & in mari viam: quod argumentum ita apprimè edidit Theophilus Antiochenus ad Antioch. column. 3. Quemadmodum, si qui terram nauim suis armamentis instructam mori sulcare, & in portum impellere, certe crederet aliquem quo gubernaret, in ea esse gubernatorem: sic certe nemo fit adeo abiecti animi, quin credat Deum gubernatorem omnium, quorum oculis carnalibus eum non assequatur. Hoc ipso Naudæi exemplo, & argumento vltus, hanc confici demonstrationem putauit Theodoretus 5. Epitom. diuinor. decret. c. de Prouidentia: idem Patresplurique merito censent. Nec aliud argumentum (etsi materia, vel vocibus potius differant) ab eo est, quod Patres, Philosophique Sapientiores omnes ad vnam, & Catholici Theologi consensum, ex mira vniuersi dispositione, perpetuitate, constantique, & vniuersi calorum motu, subtili vniuersum (hominis præcipue) formatione, & structura, in quibus tot organorum, tantaque diuersitas ad varia munia, functionesque obeundas, opportune formatum: ac seruatum necessestaria prouidentia visitur. Hoc late argumentum diuinam prouidentiam, cum absolute, tum erga creata omnia, quibus visibile hoc vniuersum constituitur, plane demonstrat. Nec enim eam vniuersum rerum varietatem, & ordinem constantem calu & formatu euenire posse, vel ex ipsa calu, & formatu natura, ac definitione euidētissimum est: non autem immediatam illam erga creata omnia esse, nisi viterius inde discursus pergat, & protrahatur, ut q. vlt. protrahetur. Sæpius esse dicunt aberrantes Philosophi ibidem recitandi & referendi cert. 1. si mediis creaturis aliquot nobilioribus & rationabilibus, v. g. Angelis, vniuerso à Deo prouideatur. Sed tamen de aliquibus saltem creaturis hisce, quibus mediis, siue intermediis, Deus ceteris, eorumque, & vniuersi commodis absolute prouident (quod hic solum contendimus) imò, & seipso immediate prouideat, præfatio argumento euidens sit.*

5. Iam, quæ Epicuri, ac reliqui Philosophi omnem Dei prouidentiam absolute negantes pro suo hoc bellano errore producant, inania adeo sunt, ut affectatè ignorantie profus videantur. Primum Lactantius 2. diuin. Institut. sub init. & 7. de ira Dei his carminibus ex Epicuro attigit.

*Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri.
Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.*

Quam rationem sermone soluto ex eisdem refert N. senus 8. Philof. c. 3. vel potius Nemesius de facultatibus animæ supra scribens. Democritus, Heraclitus & Epicurus, neque vniuersis, neque singulis à Deo prouideri volunt. Epicurus enim dicebat: quod beatum sit, & immortale, nec ipsum habere negotia, nec alteri exivisse: quare nec iracundia, nec gratia teneri. Nec mirum peccatores holos,